

Venujem všetkým,
ktorí predbehli svoju dobu.

*„Nie každý sa vie nadchnúť pre mŕtve lístie,“
poznomenala Elinor.*

JANE AUSTENOVÁ,
ROZUM A CIT

prológ

Paríž 1794

NÁMESTIE SA ZAPLNILU EUĎMI, KTORÍ SA zobudili za úsvitu, aby videli krv. Obchádzali drevené pódium, na ktorom stála gilotína, navzájom sa štuchali lakťami a tlačili sa dopredu, každý sa snažil dostať čo najbližšie k tomu, čo sa tu odohrá. Tých niekoľko šťastlivcov, ktorým sa podarilo dostať do prvých radov, mávalo vreckovkami – a len čo sa rozkotúlali zoťaté hlavy po pódium, snažili sa namočiť vreckovky do ich krvi. Boli to suveníry. Pamiatka, ktorú by mohli odovzdať svojim deťom a deťom svojich detí. *Vidíte? Bol som tam, hovorili by pri rozkladaní vzácneho kúska látky. Zažil som revolúciu. Videl som, ako zradcovia prišli o hlavy.*

Ranné slnečné svetlo sa odrážalo od bieleho kameňa budovy súdu. Hoci mal Antoine Lavoisier spútané ruky, podarilo sa mu napraviť si manžety košele. V to ráno si na súd obliekol svoju najjednoduchšiu pracovnú košeľu, obyčajnú, farby lanu; nosil ju vo svojom laboratóriu s vedomím, že ju prepotí alebo ju zašpiní jedným zo stoviek chemických roztokov, ktoré uchovával v sklenených fľaštičkách. Jeho manželka Marie-Anne sa už tucetkrát vyhrážala, že ju vyhodí. Antoine si ju dnes obliekol v nádeji, že sudcovi a hulákajúcemu davu vonku dokáže, že je mužom z ľudu.

Nezáležalo na tom však. Mohol si rovno obliecť hodvábný brokát.

„Prosím,“ obrátil sa na sudcu. (To prekliate slovo mu takmer uviazlo v hrdle; keby okolnosti neboli také hrozné, jeho hrdosť by mu zabránila prosieť.) „Prosím,“ zopakoval, „Francúzsko ma potrebuje. Predstavte si, čo môžem urobiť pre národ – pre republiku –, ak budem mať viac času pokračovať vo svojich vedeckých štúdiách. Už som toho toľko dosiahol pri štúdiu kyslíka. Pri štúdiu vodíka a vedy o spaľovaní! Dovoľte mi aspoň vrátiť sa do svojho bytu a usporiadať si papiere. Sú to celé roky výpočtov. Možnosti pre...“

Sudca ho prerušil záchvatom hlienovitého kašľa. „Dost,“ zastavil ho. „Republika nepotrebuje ani učencov, ani chemikov, ktorí okrádajú ľud. A spravodlivosť nemožno ďalej odkladať.“ Udrel kladivom po stole. „Vinný.“

Lavoisier vzdychol. „Škoda,“ zamrmlal si pre seba príliš potichu nato, aby ho bolo počuť ponad výkriky a posmešky rozradosteného davu. Oficiálne bol Antoine Lavoisier obvinený z daňového podvodu a z predaja nevyhovujúceho tabaku, lebo doň pridával vodu, aby vážil viac, a tým prekabátil obyčajných ľudí. No vedel rovnako dobre ako všetci ostatní, že v skutočnosti ho súdia za niečo iné: za to, že je aristokrat a akademik. Za to, že predchádzajúce desaťročie svojho života organizovali s manželkou v salóne svojho bytu stretnutia s intelektuálmi a umelcami, na ktorých Marie-Anne nešetrila pohotovými odpoveďami a podávala aj čaj a sušienky, ktoré pripravilo ich služobníctvo.

Francúzsko sa menilo, menilo sa rýchlejšie, ako Lavoisier veril, že je možné. Vo vzduchu visela túžba po krvi, šialenstvo po niečom, čo sa nazývalo spravodlivosť, ale šlo skôr o krutosť. Pol tucta jeho priateľov už prišlo o hlavu pre nezmyselné obvinenia z trestných činov, ktoré sa zrodili doslova uprostred noci. Zvyšok priateľov utiekol do Londýna alebo Talianska. Aj Lavoisierovci mali šancu ujsť do Anglicka, ale nedokázali sa vzdať svojich experimentov. Svojho laboratória. Boli tak blízko.

A teraz bolo prineskoro.

Len pred niekoľkými mesiacmi Lavoisier sledoval, ako samu kráľovnú vezú vzadu na voze ulicami Paríža, prevážajú ju ako dáke drevo v otvorenej klietke, aby jej verní občania republiky videli do tváre a mohli na ňu hádzať hnijúce ovocie a kapustu. Lavoisier sa musel prinútiť, aby sa na to díval; naposledy videl kráľovnú, keď bol hosťom vo Versailles a demonštroval kráľovi Ľudovítovi a jeho dvoru novú formu chemického spaľovania. Kráľovná mala na sebe žltý satén, vlasy napudrované a natupírované do metrovej výšky, posiate pštosími pierkami a perlami. Smiala sa, to si pamätal. Smiala sa, keď predvádzal malé výbuchy – dym bol najprv modrý, potom zelený a napokon fialový, mal ich oslniť a pobaviť. Tvár mala mladú a líca zdravo sfarbené.

V deň, keď kráľovnú odvádzali na gilotínu, Lavoisier videl, že jej tvár je strhaná a zvráskavená. Vyzerala ako žena o desiatky rokov staršia, než v skutočnosti bola. Vlasy mala snehobiele a také riedke, že miestami zazrel pokožku hlavy. Jej oči, ako si Lavoisier všimol, keď voz prechádzal okolo, boli prázdne a bezvýrazné. Akoby už dávno zomrela.

Strážnik s bajonetom ťahal Lavoisiera k popravisku. Niektorí z divákov sa mu snažili podraziť nohy alebo uštedriť úder, keď prechádzal okolo, ale Lavoisier si to sotva všímal – tak veľmi sa sústredil na to, aby medzi tisíckami tvárí zbadal svoju manželku Marie-Anne.

„Tam!“ zakričal.

Slnko ju osvetľovalo zozadu, vlasom dodávalo zlatú svätožiaru. Stála pri drevených schodoch pódia, očami odhodlane prehľadávala dav a pery mala stisnuté do tenkej čiary. Strážnik sa zmätene obzrel na Lavoisiera, nebol si istý, na čo narážal.

Vtom Marie-Anne zbadala svojho manžela a začala si prerážať cestu proti prúdu tiel, aby sa k nemu dostala.

Strážnik postrkoval Lavoisiera dopredu a snažil sa ho prinútiť, aby kráčal ďalej.

Vzoprel sa mu. „Spravodlivosť republiky určite počká, kým aspoň pobožkám svoju ženu na rozlúčku?“

Strážnik si vzdychol, ale zastal a nechal dvojicu, aby sa objali. Marie-Anne zašepkala manželovi čosi do ucha. Nikto si nevšimol, že mu do dlane vtlačila malú fľaštičku.

Čepeľ gilotíny bola hnedá od krvi a slama na popraviske zlepená a červená. V to ráno už došlo k dvom popravám. Niekto držal kôš, pripravený zachytiť Lavoisierovu hlavu, keď mu spadne z krku. Ďalší držali nad hlavou biele vreckovky v nádeji, že sa na ne rozprskne krv.

Marie-Anne Lavoisierová nesledovala, ako jej manžel vystupuje po malých drevených schodoch na popraviske. Nechcela vidieť, či sa bude triasť alebo či sa mu podlomia nohy. Dokonca sa povrávalo, že odsúdenec sa pred smrťou pošpiní.

A tak rázne zamierila cez dav preč od stredu námestia k ich bytu, kde chcela zozbierať čo najviac manželovho výskumného materiálu, skôr než sa zlietnu supy, aby odniesli všetky cennosti, na ktoré si môžu robiť nárok. Nový režim zhabal všetko, čo sa dalo. Marie-Anne sa utešovala myšlienkou, že bez ohľadu na to, kto ukradne manželove dokumenty, takmer určite im neporozumie.

Prikrčila sa a vošla do malej uličky. Jej kroky boli rýchle a isté. Dav za ňou sa vzrušene nadýchol. Kričali slová, ktoré nedokázala rozlúštiť. A potom sa ozval nezameniteľný zvuk čepele pretínajúcej vzduch. Marie-Anne Lavoisierová sa rýchlo pomodlila za manžela a za svoju krajinu a kráčala ďalej.

Edinburgh 1818

TOTO BUDE BOLIEŤ. MRZÍ MA TO.“ HAZEL SINNETTOVÁ považovala za nezmysel klamať.

„ Chlapec preto silnejšie zahryzol do kúska kože, ktorý si priniesla práve na tento účel, a prikývol. Večer predtým za ňou prišlo mladé dievča a poprosilo ju, aby k nim zašla. Opísalo, ako si jej starší brat pred niekoľkými týždňami zlomil ruku, keď pracoval v lodenici, a ako sa zle zahojila – bola celá pokrútená a nevedel ňou hýbať. Keď Hazel hneď ráno navštívila ich špinavý byt neďaleko Mary King’s Close, zistila, že ruku má žlto-zele-nú, opuchnutú a horúcu, kožu pomliaždenú a napnutú ako plné črevo.

Hazel si pripravila nástroje: skalpel, ktorým ruku rozreže a vypustí najhorší hnis, ihlu a niť na šitie a kusy látky a dreva, pomocou ktorých vytvorí akúsi oporu, aby sa kosti udržali na mieste, keď ju najprv opäť zlomí a potom napraví. Tá posledná časť zabolí najviac.

Pacient sa volal Martin Potter a mohol byť približne v jej veku – mal šesťnásť alebo sedemnásť rokov –, ale jeho tvár už bola opálená a vetrom ošľahaná ako tvár dospelého muža. Hazel napadlo, že v dokoch v Leithe musel pracovať aspoň od desiatich rokov.

„Voláš sa Martin, však? Ja som Hazel. Doktorka Sinnettová.

Slečna Sinnettová,“ predstavila sa dôrazne. „A urobím všetko, čo bude v mojich silách, aby sa to zlepšilo.“

Martin prikývol tak nepatrne, že si to mohla pomýliť so záchvevom.

Napäté, nervózne ticho narušil zvuk detského smiechu a dupotu na poschodí. Martin si vytiahol kúsok kože z úst. „Moji bratia a sestry,“ vysvetlil takmer ospravedlňujúco. „Je nás osem, ja som najstarší. S Rose ste sa už zoznámili. To ona vás prišla požiadať o pomoc. Počula, že v okolí pracuje jedna pani doktorka, ktorá si za svoje služby nepýta veľa peňazí.“

„Osem súrodencov! Chuderka tvoja matka,“ skonštatovala Hazel. „My sme len traja. Ja a dvaja bratia.“

Hazel si uvedomila, čo vyriekla, ešte skôr ako jej slová úplne vyšli z úst. Boli traja: George, Hazel a malý Percy. George, zlaté dieťa, atletické a silné, múdrejšie ako Hazel a úprimne milé; Hazel, ktorá vždy vymyslela niečo nové, aby ju matka mohla kritizovať; a Percy, rozmazaný princ, ktorý sa v podstate stal pudlíkom ich matky.

Ale neboli traja. Už nie. George zomrel pred niekoľkými rokmi, keď sa mestom prehnala rímska horúčka. Bol jednou z tisícok obetí, ktoré zahynuli ešte skôr, ako ľudia vôbec pochopili, s akou chorobou majú do činenia. Bol taký mladý, taký silný a zdravý, že aj keď ochorel, Hazel si pamätala, ako v duchu premýšľala, či si s ňou ešte v ten víkend nezahrá na trávniku kolký alebo či bude musieť počkať nejaký týždeň, kým sa mu vráti sila a energia. Ale potom, rovnako rýchlo ako choroba prišla, si ho aj vzala. Jedného rána sa Hazel zobudila na príšerné zvuky, ktoré vydávala ich matka, kričala a vzlykala. A George bol už celý studený.

Hrdlo sa jej stiahlo zakaždým, keď si na Georgea spomenula. Musela sa odvrátiť a zhlboka dýchať, aby zahнала slzy, ktoré ju štípali v očiach. No za tie roky sa spomienky zmenili na jazvu, ktorá sa časom strácala, až bola na dotyk lesklá a hladká a takmer nikdy nebolela. Hoci nikdy nezmizne úplne, bolesť ju už aspoň

tak veľmi nezasahovala. Zato Jackova smrť bola stále otvorenou ranou. No naňho teraz nesmela myslieť. Nie pri práci.

„Si pripravený?“ opýtala sa Hazel. Martinova ruka, opuchnutá a krivá, bola viac než dostatočným rozptýlením. Hazel v duchu prelistovala stránky kníh o správnom umiestnení kostí ruky a väzov spájajúcich svaly, ktoré si zapamätala. Napokon zdvihla skalpel. „Priprav sa,“ zopakovala.

Nôž vnikol do kože tesne pod lakťom. Z rany začala okamžite vytekať riedka žltá tekutina. Hnis, ktorý spôsoboval horúčosť a opuch. Martin sa strhol od bolesti.

Tekutiny stále pribúdalo – zdalo sa, že sú jej litre, a to bez akéhokoľvek ďalšieho zásahu. „Budem potrebovať nejakú látku. Nenašla by sa nejaká?“

Takmer hneď, ako sa Hazel spýtala, sa ozvalo dupanie dole schodmi. Prihlnali sa k nej dve malé dievčatá s tmavohnedými strapatými kučerami, obe niesli štvorce sivej handry na riad. Dievčatá pôsobili ako dvojčatá, nemohli mať viac než osem rokov.

„Priniesla som vám látku,“ povedalo jedno z nich a podržalo Hazel tkaninu pred očami.

Sestra ju prudko ťuchla lakťom do rebier. „Nie, ja som ju priniesla!“

Hazel si ich zdvorilo vzala a hneď ich použila na nasiaknutie hnisu, ktorý ešte stále vytekal zo zárezu. „Ďakujem, dievčatá. Toto je váš brat?“ opýtala sa. Dvojčatá prikývli, ale nepodarilo sa im úplne zavrieť malé ústočky, nemohli odtrhnúť oči od bratovej zlomenej ruky. Martin si to všimol a zdravou rukou si vytiahol kus kože z úst.

„Sue, May – vypadnite odtiaľto. Prikázal som vám zostať hore, pamätáte?“

Dievčatá sa tvárili, akoby ho nepočuli. Jedno z dievčat – možno Sue – natiahlo ukazovák, pripravené pichnúť ho bratovi do zranenia.

Hazel jej odstrčila ruku z cesty skôr, ako sa ho stihla dotknúť. „Tvoj brat má pravdu. Ak chcete, aby sa Martin uzdravil, budete sa musieť vrátiť na poschodie.“

Dievčatá sa zachichotali, žltý hnis ich očividne neodrádzal. Už nevytekala tak prudko, ale zhustol do zelenkastých kúskov. Hazel sa rozhodla vyskúšať novú stratégiu. „Dievčatá,“ zalovila vo vrecku a vytiahla niekoľko mincí, „mohli by ste bratovi zohnať pomaranč? Je veľmi dôležité, aby si ho dal, ak sa má uzdraviť. Môžete to pre mňa urobiť?“

Hoci boli dievčatá očarené operáciou, mince v Hazelinej ruke ich oslnili ešte viac. Vytrhli jej peniaze tak rýchlo, akoby čakali, že dlaň náhle zatvorí, a potom, bez toho, aby jej dopriali dost času na rozmyslenie, vybehli z dverí splniť úlohu.

V miestnosti sa opäť rozhostilo relatívne ticho. Hazel dokončila vytlačanie hnisu z rany a vymyla ju vodou a malou fľaštičkou alkoholu, ktorú ukradla z otcovej zbierky. „Dobre,“ skonštatovala, „teraz ranu zašijeme.“

Byť mladou ženou, ktorá pracuje ako chirurgička, malo niekoľko nevýhod, ale našla sa aj výhoda: roky svojho detstva strávila vyšíváním, a tak si osvojila úhľadné, usporiadané stehy, ktoré, ako ju matka ubezpečovala, jedného dňa potešia jej budúcu svokru. To znamenalo, že šitie rán jej šlo mimoriadne od ruky.

Zato jej starší brat sa učil latinčinu, dejepis a matematiku; pokiaľ išlo o vedu, Hazel ostávalo len počúvať za dverami, učiť sa z požičaných pracovných zošitov a z toho, čo jej George zreferoval. Hazel namiesto toho dopriali lekcie hry na husliach a klavíri a naučili ju po francúzsky a taliansky. A takisto bola nútená hodiny a hodiny sedieť, zatiaľ čo sa zimná záhrada zapĺňala nehybným a dusivým teplom neskorého popoludnia, a šiť.

Keď sa raz obliekla do bratových šiat a ako chlapec sa pod falošným menom vkradla na prednášky v Spoločnosti anatómov,

bola najlepšia v triede v každom predmete. No boli to práve ste-
hy, ktoré prinútili aj povestne prísneho a neprístupného doktora
Straina, aby uznal jej schopnosti.

„Nuž áno!“ posmieval sa jej jeden z chlapcov v triede po tom,
čo Straine vyhlásil Hazelinu prácu na mŕtvom králikovi, kto-
rú im zadal, za bezchybnú. „Má také drobné ruky ako dievča!
Radšej by som bol horší v šití a mal väčšie ruky, ak viete, na čo
narážam.“

Zvyšok triedy sa zasmial, až kým ich Straine neumlčal hrozi-
vým pohľadom. Hazel potlačila vlastný chichot.

MARTINOVU RUKU ZAŠILA V PRIEBEHU SEKÚND,
lína bola čistá a rovná. Hazel sa na svoju prácu usmia-
la. Pravdepodobne po nej nezostane ani jazva.

Martin vyplul kúsok kože. „Takže sme hotoví?“ spýtal sa.
„Zvládli ste to, však? Už mi bude lepšie?“

„Nie celkom.“

Martin sklopil zrak na svoju ruku. „Ale veď ste mi ju už zašili!“

„Ruku si mal zlomenú dosť vážne,“ vysvetlila Hazel a opatr-
ne mu ju stískala od lakťa nahor. „Na viacerých miestach, podľa
toho, čo cítim. Ak ju teraz nevrátíme do pôvodného stavu, mož-
no ju už nikdy nebudeš môcť používať. Alebo ti ju bude treba
úplne odrezať.“

Martin zatvoril oči. „Tak to jednoducho urobte.“

Hazel sa oprela o stôl a pevne mu ruku zovrela. Ak chcela kosť
znovu zlomiť, musela zaujať polohu v správnom uhle. Zhlboka sa
nadýchla a sťažka vydýchla a v duchu mobilizovala všetky sily,
ktoré dokázala nahromadiť, na jeden dobre mierený tlak.

Malou miestnosťou sa rozľahlo chrupnutie.

Skôr než Martin stihol zrevať, Hazel neoblomne vrátila kosti
na miesto, aby sa mohli správne zrásť. Obom sa na čele perlil pot.

Martinovi viseli po bokoch hlavy vlasy v mokrých motúzoch a v podpazušiach sa mu zjavili škvrny.

„Tak to by sme mali,“ zhodnotila Hazel. Utrla si skalpel do zástery a uložila ho späť do tašky, kým sa pustila do obväzovania ruky. „Nesmieš s ňou hýbať najmenej týždeň. Vymeň si obväz nad stehmi, ak sa ti bude zdať žltý, ale nie skôr, a povedz mame, že sa rozhodne nesmieš vrátiť do lodenice minimálne mesiac. Aj tak by si tam nevládal pracovať.“

Martin pomaly pohol rukou pri pleci, aby vyskúšal pevnosť obväzov. „Nemám žiadnu mamu,“ riekol a nespúšťal zrak z ruky.

„Ako to myslíš? Veď máš toľko sestier.“

„Mama zomrela pri pôrode dvojčiat. Je zázrak, že to vôbec prežili. Keď mama rodila, pokúšali sme sa jej zohnať pôrodnú babicu, ale tvrdila, že to všetko absolvovala už veľakrát, a vie, čo robí. Okrem toho,“ dodal, „niežeby sme si mohli dovoliť drahého lekára.“ Pozrel na Hazel a v očiach sa mu zračilo čosi medzi vďačnosťou a podozrením. „Takže sa o nás starám ja. O nás všetkých. Môžem nepracovať týždeň, ale dlhšie nie.“

V tej chvíli sa vo dverách opäť objavili Martinove dve mladšie sestry. Jedna z nich držala v dlani malý, dokonale guľatý pomaranč, kúpený za penicu z jedného z vozíkov lemujúcich High Street.

„Máme ho!“ ozvalo sa dievčatko. „Máme pomaranč. Veľmi dôležitý pomaranč.“

„Veľmi dôležitý!“ zopakovala jej sestra.

„Áno,“ pritakala Hazel. „Urobíte nám veľkú láskavosť a ošúpate ho?“

Dievčatá s nadšením prijali aj túto úlohu a drobné nechty zaborili do dužiny pomaranča, aby z neho odlúpili šupku. Keď bolo ovocie ošúpané – trochu nesúmerne a kvapkala z neho šťava –, jedno z dievčat ho zdvihlo na dlani a ponúklo ho Hazel ako klenot.

„A teraz príde tá najťažšia časť,“ poznamenala Hazel. „Budete ho musieť rozdeliť na tretiny a pomôcť bratovi zjesť jednu bez

toho, aby použil ruky. Viete, čo sú tretiny? Musíte pomaranč rozdeliť na tri rovnaké kúsky pre vás všetkých.“

Dievčatá nezaháľali a pustili sa do práce. Martin vďačne otvoril ústa, aby mu do nich jedna zo sestier mohla vložiť dielik pomaranča.

„Nepamätám si, kedy sme mali naposledy pomaranč,“ zamrmlal a nevšímal si, že z kútika úst mu na bradu vytekli kvapky šťavy.

„Nuž, dobré jedlo ti pomôže vyliečiť sa,“ vyhlásila Hazel. „Na to máš toto.“ Ukázala na malú kôpku mincí, ktorú nechala na stole. „Takže si môžeš aspoň týždeň oddýchnuť.“

Martinova tvár sa skrútila a pohl sa, akoby chcel mince odstrčiť, ale podarilo sa mu pravú ruku zdvihnúť len o centimeter, kým sa strhol od bolesti, a opäť ju spustil k boku. „Milodary neprijímam,“ zašomral a jeho hlas bol zrazu chladnejší a desivejší než pred chvíľou, keď mu Hazel držala čepeľ pri koži.

„Toto nie je milodar,“ odvetila. „Je to liečba. Aký má zmysel, že som sem prišla a napravila ti ruku, keď si ju zajtra zničíš pri práci v dokoch?“

Martin zaťal zuby. Jeho sestry postávali v rohu miestnosti a celé zalepené od pomarančovej šťavy sa delili o kúsky ovocia a cmúľali šupku. „Nebudem vám za to ďakovať,“ skonštatoval napokon a naklonil hlavu k peniazom. „No ďakujem za napravenie ruky.“

„Nemáš za čo,“ odpovedala Hazel jednoducho. Zbalila si svoju čiernu koženú lekársku tašku a mierne sa poklonila Martinovi aj jeho sestrám. „Dámy,“ zamrmlala.

Hazel Sinnettová vyšla z ich bytu a ocitla sa na uliciach Crichton's Close, rýchlo kráčajúc k ďalšiemu pacientovi. Za chrbtom jej ešte stále svietilo vychádzajúce slnko. Čakalo ju ešte jedno napravovanie kostí, dve vytrhnutia zubov a liečba syfilisu. A pani Bedeovej sa malo každým dňom narodiť dieťa. Inými slovami – mala veľa práce.